

'n Spitse Toren

Verhaal

December 2022

De burgemeester schaakt

Is tennis, hockey of golf lange tijd een elitaire sport geweest die beoefend werd door snobs, ook ons schaakspel werd vroeger enkel door notabelen gespeeld. In een aantal grotere plaatsen in ons land waren schaakgenootschappen en als in mei van het jaar 1873 de "Nederlandschen Schaakbond" wordt opgericht, is de animo nog niet zo groot om hiervan lid te worden.

Op het internet kun je uit die beginperiode de zogeheten jaarboekjes vinden die door deze bond, voorloper van de huidige Koninklijke Nederlandse Schaakbond, zijn uitgebracht. Daarin vind je leuke informatie. Zo wordt bijvoorbeeld geschaakt zonder klokken, want die bestaan dan nog niet. In Den Haag zijn dan een of twee partijen met een zandloper gespeeld en zelfs zo'n tijdglas is niet algemeen in gebruik. Daarom zijn in het oprichtingsjaar voor het luttele bedrag van f13,40 door de Bond een aantal zandlopers aangeschaft. Ook komen we te weten dat onder de 145 Bondsleden twee vrouwen zijn; 21 mannen hebben de titel doctor of meester en de contributie voor de bond bedraagt f2,50 per jaar (omgerekend naar nu ruim €28). De Haagse Discendo Disicimus -"al lerende leert men"- levert de meeste Bondsleden, namelijk 44 schakers, gevolgd door het Amsterdamsch Schaakgenootschap met 37 leden. In Rotterdam zijn 15 schakers lid.

Om een idee te geven hoe elitair het schaken is, heb ik een aantal beroepen van de bondsleden opgezocht. Ciccolini is koffiehuishouder en Adrianus de Lelie chirurgijn in Amsterdam, Frederik Baron Van Hogendorp werkt op het Ministerie van Koloniën in Den Haag en Ansel Polak Da-

niels is koopman in effecten in diezelfde stad. De jonkheren Dirk en Arnold van Foreest -ja, familie van de huidige grootmeester Jorden- worden enkele jaren later lid van de Bond. Hun beroepen zijn respectievelijk arts en hoofdinspecteur van de PTT. Allebei zijn zij drie keer Nederlands kampioen geworden.

In die beginperiode wordt na de jaarvergadering van de Bond steeds een schaaktoernooi gehouden dat vijf dagen duurt en waarbij de winnaar zich Nederlands kampioen mag noemen. Het inschrijfgeld bedraagt hiervoor f5,-. Geen wonder dat 'n fabrieksarbeider die dat bedrag per week met hard labuur verdient, zich dit niet kan veroorloven. Nog los van het feit dat destijds vakantiedagen niet gebruikelijk zijn.

In het oprichtingsjaar van de Bond in 1873 is in Amsterdam de apotheker Johannes Leonard Switzar, toen nog vaak vermeld onder de naam Switsar, de secretaris-thesaurier van die afdeling. Deze dubbelfunctie van schrijver-penningmeester zie je vaker bij schaakclubs in die periode. Een jaar later bereikt Switzar de vierde plaats in het officiële Bondskampioenschap dat dan gehouden wordt in Amsterdam. Hij is dus een uitstekend schaker. Een ander lid bij het Amsterdamsch Schaakgenootschap, de beroemde schrijver Eduard Douwes Dekker, is woonachtig in Wiesbaden. Multatuli -schrijversnaam van Dekker- is, zoals algemeen bekend, een enthousiast correspondentieschaker; het schaken 'uit de hand' ligt hem minder. En omdat hij een bekende Nederlander is, bewaren correspondenten het een en ander.

Algemeen Handelsblad 6-9-1874

Zo kan schaker en columnist Lodewijk Prins een aantal van dergelijke partijen reconstrueren aan de hand van bewaard materiaal in de vorm van briefkaarten. Voor het Multatuli-Genootschap uit Amsterdam schrijft hij het boek "Multatuli en het spel van koningen". Hierin zijn de zes correspondentiepartijen opgenomen die Multatuli tussen juli 1873 en maart 1875 speelde tegen Switzar. Multatuli wint er twee. Switzar biedt Dekker aan lid van de Bond te worden, wat hij in juli 1874 daadwerkelijk bij de start van de vierde correspondentiepartij aanneemt.

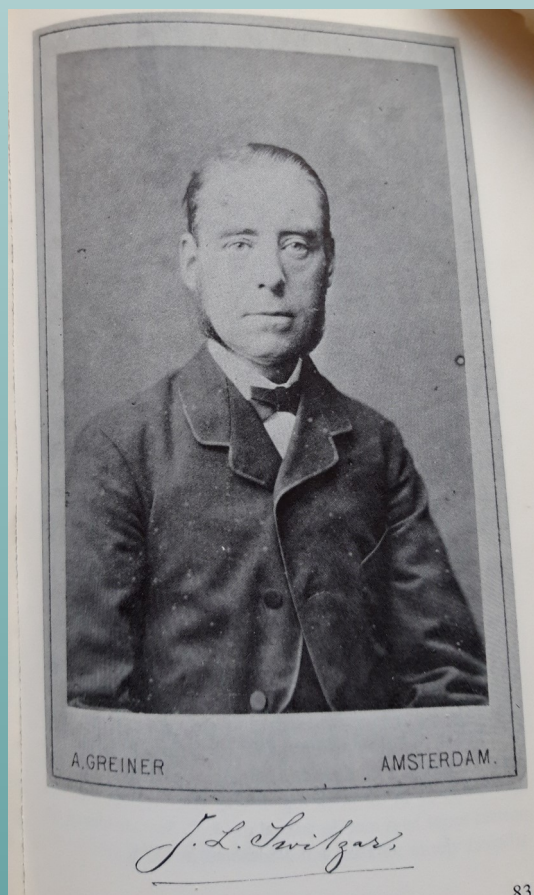

Foto van Switzar, genomen door de Zwitserse fotograaf Greiner.

De eerste partij start op 17 juli 1873 en eindigt na 30 zetten op 2 december van dat jaar. Dekker verliest.

Waarom aandacht voor de naam Switzar? Lang geleden -december 2005- schreef ik in ons onvolprezen lijfblad De Torensplits al 'n stukje over deze Switzar. Hoe iemand erbij komt om van het grote Amsterdam naar ons kleine dorpje met zijn 1400 inwoners te verhuizen, is mij een raadsel dat ik nog niet heb kunnen achterhalen. Maar in maart 1876 gaat hij samen met vrouw en zoontje aan het Heuvelplein wonen. Wat hij hier deed is ook al niet bekend, behalve dat hij voor de plaatselijke belasting -de zogeheten hoofdelijke omslag- is aangeslagen in het een na hoogste tarief, met andere woorden hij had geld zat! Als in het jaar 1880 de zittende burgemeester niet wordt herbenoemd omdat deze verdacht is van fraude en gebruik van sterke drank, wordt Johannes Leonard Switzar onze nieuwe burgemeester. Hij blijft hier tot begin 1887 als hij om persoonlijke redenen eervol ontslag krijgt. Of hij ook hier tijd heeft gehad voor het edele schaakspel is niet duidelijk. Er is daarover geen verdere informatie te vinden. Wel is zeker dat hij niet bij De Oude Toren lid is geworden, omdat onze club pas eenentachtig jaar later is opgericht. Ook is duidelijk dat hij na zijn verhuizing naar Maarssen daar nog wel lid is van de Bond.

Bronnen

Lodewijk Prins, "Multatuli en het spel van koningen", boek uitgegeven door de Bezijs Bij, met daarin opgenomen alle schaakpartijen van Dekker met onder andere Switzar

Internet; www.Delpher.nl met krantenartikelen uit genoemde periode

Google.nl/boeken met diverse uitgaven van het Jaarboekje van den Nederlandschen Schaakbond

Multatulimuseum Amsterdam

Brabants Historisch Informatie Centrum, Den Bosch

Regionaal Historisch Centrum, Eindhoven met het gemeentelijk archief van Beek en Donk

Hierna volgen de zes correspondentiepartijen die Switzar met Multatuli speelde. Interessant is de laatste partij. Volgens Lodewijk Prins is deze partij de beste die Multatuli ooit gespeeld heeft.

Hier speelt Multatuli het koningsgambiet, de favoriete opening van ons schaaklid Giel Jacobs, die ons hopelijk in de nabije toekomst weer met dit aanvalswapen poogt te overrompelen.

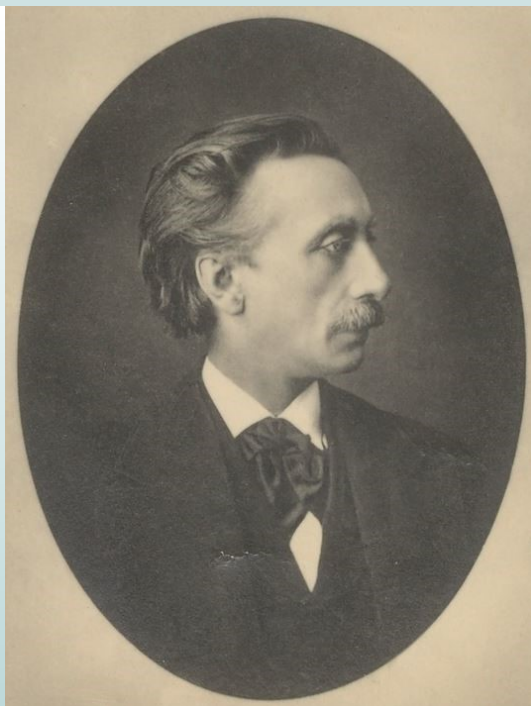

Foto van Multatuli, Collectie Allard Pierson

24.Pf3 Te7 25.Dd4 d6 26.Tg3 Lf5 27.Tg5
Dd3 28.Da1 f6 29.Tg3 Tae8 30.Lb2 Pf4
31.Pd4 De4 32.Dxa7 b6 33.Da3 Ld7
34.b5 Pe2+ 35.Pxe2 Dxe2 0-1

4de partij Dekker - Switzar jul '74
1.e4 e5 2.f4 Lc5 3.Pf3 d6 4.Lc4 Pf6 5.b4
Lb6 6.fxe5 dxe5 7.Pxe5 Dd4 8.Pd3 Lg4
0-1

Op 25 augustus 1874 schrijft Dekker:
*"Geachte heer Switzar! Er is niets aan te
doen: ik heb de party verloren! Door 'n
zonderlinge verblindende had ik me voor-
gesteld dat U als 7^e zet, rokeeren zou, en
dit scheen me zóó zeker dat ik geen an-
dere posities naging! 't Is my een raadsel
hoe ik zoo dwaas wezen kon. Maar 't ligt
er toe!*

*Na zoo'n... stommigheid, durf ik U byna
niet vragen om dóórtegaan, waarop ik
evenwel zeer gesteld ben! Heel gaarne!
Mocht U nog met my willen spelen, dan is
(na Uw E 2 - E 4) myn eerste zet E 7 - E
5.*

*Na zeer beleefde groete met hoogachting
UwEDDW Dienaar
Douwes Dekker"*

De correspondentiepartijen

1ste partij Switzar - Dekker juli 1873
1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lc4 Lc5 4.c3 Pf6 5.d3
d5 6.exd5 e4 7.dxc6 exf3 8.Dxf3 Lg4
9.Dg3 De7+ 10.Le3 b5 11.Lb3 0-0-0
12.0-0 Lxe3 13.fxe3 Txd3 14.Txf6 gxf6
15.Dxg4+ Kb8 16.De2 Thd8 17.Pd2 Dc5
18.Pf3 Txe3 19.Df2 Tde8 20.Pd4 Dg5
21.Td1 a6 22.Lxf7 Td8 23.Lb3 Tde8
24.a4 bxa4 25.Lxa4 T8e4 26.Tf1 Dd5
27.Dxf6 Tg4 28.Df2 h5 29.Ld1 Tg5 30.Pf3
1-0

2de partij Dekker - Switzar 2 dec 1873 -
mrt '74
1.e4 e5 2.Lc4 Pf6 3.Pf3 Pxe4 4.d3 Pf6
5.Pxe5 d5 6.Lb3 Ld6 7.De2 0-0 8.d4 Te8
9.Lf4 Pc6 10.c3 Pg4 11.Lxd5 Pcxe5
12.dxe5 Lxe5 13.Lxf7+ Kxf7 14.Le3 Kg8
15.g3 Pxe3 16.fxe3 Dg5 17.Kf2 Lg4
18.Dc4+ Le6 19.De4 Lxc3 20.Pxc3 c6
21.The1 Tad8 22.Tad1 Tf8+ 23.Kg2 Tde8
24.h4 Dh5 25.Kg1 Tf3 26.Kg2 Lh3+
27.Kxh3 Txe4 0-1

3de partij Switzar - Dekker mrt '74
1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lc4 Lc5 4.b4 Lxb4
5.c3 La5 6.d4 exd4 7.0-0 dxc3 8.Db3 Df6
9.e5 Dg6 10.Pxc3 Pge7 11.Pe2 0-0
12.Ld3 De6 13.Lxh7+ Kh8 14.Da4 Lb4
15.a3 Dc4 16.Dd1 Kxh7 17.axb4 Pg6
18.Ped4 Pxd4 19.Pxd4 Te8 20.Ta3 Txe5
21.Th3+ Kg8 22.Pf3 Te2 23.Pd2 Db5

5de partij Switzar - Dekker aug '74
1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lc4 Lc5 4.b4 Lxb4
5.c3 La5 6.d4 exd4 7.0-0 dxc3 8.Db3 Df6
9.e5 Dg6 10.Pxc3 Pge7 11.Pe2 0-0
12.Ld3 De6 13.Lxh7+ Kh8 14.De3 Pxe5
15.Pg5 Pd5 16.De4 Dc6 17.Dh4 Te8
18.Pd4 Df6 19.Le4+ Kg8 20.Lxd5 Lc3
21.Dh7+ Kf8 22.Pe4 Db6 23.Dh8+ 1-0

6de partij Dekker - Switzar start okt '74
1.e4 e5 2.f4 exf4 3.Lc4 f5 4.De2 Dh4+
5.Kd1 fxe4 6.Pc3 Kd8 7.Pxe4 c6 8.Pf3
De7 9.Lxg8 Txg8 10.d3 d5 11.Lxf4 h6
12.Pd6 Dxe2+ 13.Kxe2 Lxd6 14.Lxd6 Lg4
15.Tae1 Kd7 16.La3 Pa6

*Bij de witte zet 16 D6-A3 (schrijfwijze uit
die tijd) schrijft Dekker op 31 december
vanuit zijn woonplaats Wiesbaden "Van
harte beterschap, en gezegend Nieuw-
jaar!"*

17.Kf2 Le6 18.Pe5+ Kc7 19.Pxc6 bxc6
20.Txe6 Tad8 21.The1 Td7 22.Tg6 Tb8
23.Tee6 Tb6
24.Ld6+ Kd8 25.b3 c5 26.Ke2 Pc7
27.Lxc7+ Kxc7 28.h4 Txe6+ 29.Txe6 Td6
30.Te7+ Td7 31.Txd7+ Kxd7 32.Ke3 d4+
33.Ke4 Ke6 34.Kf4 g6 35.Ke4 Kd6 36.b4
zwart geeft het op, 1-0

Zjon, dec. 2022